

§ 466. Οὐδέποτε ἐν αὐταῖς ταῖς ἰδέαις ἀφορᾷ ἢ ἀπάτη. Ἐκ γὰρ τῶν ἰδεῶν τεθεισῶν τὸ συμπέρασμα ἐπιφέρεται περὶ μόνον ἐπομένως ἀπάτῃ τῇ ἄντις ὑφέρψαιτο. Ἄλλ' ἐνταῦθα περὶ τῆς κρίσεως ὁ λόγος, ἧς τὸ σεβρόντε καὶ ἀραρός, ἐκ μόνης τῆς ἐναργείας ζητητέον (460).

§ 467. Ἐπὶ πασῶν τῶν τοιῶνδε ἐπιστημῶν, τίθεσθαι φαιμί τὰς ἰδέας. Διὸ δὴ τὰ συμπεράσματα ὑποθετικῶς μόνον ἐπὶ τὰ πράγματα ἀναφέρεται, εἴπερ ἀμέλει ταῖς ἰδέαις ταῦτα συναδέι. Τῆτο γεμὴν ἄλλοθεν ἐσὶ διοριζέον, ἔ γὰρ αὐτῇ τῇ ἐπισήμη ἀνήκον ἐσὶ.

§ 468. Ἐκ τῶν εἰρημένων ἔτι ἔπεται, ἢ πᾶσαν ἐξεῖναι τὴν ἀπάτην ἐκκλίειν, μὴ τῆς ἐναργείας ὀλιγωρημένης, ἐπὶ πασῶν τῶν ἐπιστημῶν, ὅσα περὶ τὰς ἰδέας ἐναχολῶνται, ἃς ἢ ψυχῇ, ταῖς ἰδίαις αὐτῆς ἐνεργείαις προσέχουσα καὶ διαθέσει, προσπορίζεται.

§ 469. Τοιαῦτα τὰ περὶ τῆ ὄντος κατὰ γένος, καὶ περὶ τῆς ἐν ἡμῖν ψυχῆς, ἢ περὶ τῶν αὐτῶν φύσεων, καὶ περὶ τῆ Θεῶ, ἐρμηνευθῆναι δυνάμενα· ἐν τέτοις γὰρ περὶ τῶν ἰδεῶν ὁ λόγος, ὧν ἀνωτέρω ἐμνήθημεν, ἢ περὶ τοιούτων τινῶν, οἷα ἂν ἐξ ἐκείνων διὰ κρίσεως τύχωσιν ἐπιφερόμενα.

§ 470. Τελευταῖον δὲ ἐπὶ τῶν λοιπῶν ἀπασῶν ἐπιστημῶν, τῶν μὴ περὶ τὰς ἀμέσως ἡμῖν προσλαμβάνεσθαι πεφυκείας ἐναχολῶμένων ἰδέας, ἀπάσης κρίσεως ἢ ἀλήθειας, ἐξ αὐτῆς τῆς

ἐναργείας ζητητέα ἂν εἴη. Ἐαυτα τε αἰ ἐπι-
 σήμα ἀσφαλῶς τὸ ἔξοσι ἢ βεβαίως, εἰάν ἄλ-
 λοθεῖ δῆλον ἦ, συνάδειν τὰς ιδέας, τοῖς πρὸς
 ἅπερ ἀναφέρονται πράγμασιν.

§ 471. Ἐπὶ τῶν ἀνεάντων, ὡς ἤδη πα-
 ρατετήρηται (464) τὸ τῆς ἀπάτης ὑφέρεται,
 τῆς ἐναργείας ἀμελεμένης ἀμεληθεῖη δ' ἂν,
 ἦτοι περὶ τὰς ιδέας, ἢ γὰρ περὶ αὐτὰς τὰς
 κρίσεις.

§ 472. καὶ περὶ τὴν ιδέαν μὲν ἢ ἐξαπά-
 τη, ἠνίκα παρὰ τὸ ἀμέσως προσλαμβανόμενον
 ἐν τῷ πράγματι, ἀναπληρῶται ἐπέκεινα,
 ὡς ἐν αὐτῷ δῆθεν ἐκείνῳ προσαπαιτῆμενον.

§ 473. Ἄλγος αἰσθάνομαι, ἢ διὰ τὸ τῆς
 προσλήψεως ἀμεσον, ἀληθείας (458) ἢ ιδέα.
 Ἄλλ' ἐπανασκέπτομαι δὴ προσωτέρω, καὶ τὸ
 ἄλγος, ἐνυπάρχειν ἐν τῷ δακτύλῳ, τὸ δὲ ψευ-
 δὲς· εἰδὲν γὰρ ἄλλ' ἢ αἰσθῆμα τὸ ἄλγος ἐστὶ
 τὸ δ' αἰσθῆμα ἐν τῇ ψυχῇ, ὡς τῆς κατ' αὐ-
 τὴν προσλήψεως ἂν ἀδιάκριτον. Ἄ γὰρ περὶ
 τῶ δακτύλου ἀναπέπεισμαι, εἰ ἀμέσως προσ-
 εἴληφα, αὐτὸς δὲ ταῦτα ἀπ' ἐμαυτῶ ἀνπλή-
 ρωσα. Οὐδὲ γὰρ αὐτὸν τὸν δάκτυλον, ἀμέσως
 πέφυκα προσλαμβάνειν.

§ 474. Ἐπὶ τῶν κρίσεων ἐνοκῆπται τὸ τῆς
 ἀπάτης, ἠνίκα πρὸς ιδέας τινὰς τὴν χέσιν
 ἀνάγομεν, ἢν ἐν τῇ ἐρευνῇ ἰδῶν ἄλλων προ-
 σειλήφωμεν (450). Δεῖγμα τῶ ταιῆτε πάρε-
 σι λαβεῖν ἐπὶ τῶν συλλογιστικῶν ἐφῶδαν εἰ αἰς

ἐπὶ τὴν κατ' ἦθος ἀναφέρεται ἀνάγκην, τὰ
περὶ τῆς κατὰ φύσιν ἀνάγκης ἀποδειχθέντα.

§ 475. Ἐτι δὲ παραπλοσία τις τὰ πολλὰ
καὶ ταῖς κρίσεσιν ἐξαπάτη παρασυμβαίνει, ἧς
ἀνωτέρω περὶ τῶν ἰδεῶν ὑπεμνήθημεν· ἐπανα-
πληρῆσαι γάρ τι καὶ ταύταις τὸ ἐν τῇ με-
ταξὺ τῶν ἰδεῶν, ἅς διελογισάμεθα χέσει,
μηδαμῶς χωρὶν ἔχον.

§ 476. Πλείστα ἐκ τῶν περὶ τῷ Θεῷ συν-
ταμένων συλλογισμῶν, τῷ λεγομένῳ ληφθεῖη
ἂν παραδείγματα, ἐξ ὧν ἐν προχειρισόμεθα,
δι' ἃ καὶ τῶν ἂν διασαφηθεῖη, ὧν ἐπὶ τῷ ἀνω-
τέρῳ βιβλίῳ ἠψάμεθα (251).

Δημιουργὸς τῶν ὄντων ἐστὶν ὁ Θεὸς· τότε τὸ
συμπέρασμα, ἐκ κρίσεων ἐπιφέρεται ἀληθευ-
σῶν. Ἀλλ' αἱ κρίσεις ἐξ ὧν ἐκεῖνο, ἔχ' ἅμα καὶ
κεῖνο προσδιρίζουσι, τῷ τρόπῳ ὁ Θεὸς τὰ ὄντα
παρήγαγε. Διὸ καὶ κεῖναις μόνον τὸν νῦν προ-
σέχοντα, ἔ' περαιτέρω ἵενα δέον· τὰ πολλὰ
μέντοι καὶ πορρωτέρω χωρεῖν φιλοῦσι. Προσδι-
ορίζουσι γάρ τι καὶ περὶ τῷ τρόπῳ τῆς δημι-
ουργίας περιττόν, καὶ ταῖς ἀληθείαις κρίσεσι,
πλέον τί προσιθέουσι, δι' ὃ καὶ ἀπὸ τῷ ἀληθεῖ
συμβαίνει αὐτῶς παράγεσθαι, δημιουργίαν φαν-
ταζομένους τινα, οἷαν ταῖς τῷ Θεῷ τελειότησι
μηδόλως εἶναι προσήκεσαν. Παρανοῶσι γάρ τὸν
Θεὸν ἐκ μὴ δημιουργῶ δημιουργόν, καὶ ἐξ ἀργεν-
τος ἐνεργεῖται, ὃ μεταβολὴν τινα παρεισάγον
ἔστιν. Ἀλλ' ὁ Θεὸς ἀφ' ἑαυτοῦ ὢν, καὶ αἰεὶ ὡσαύ-
τως ἐν ὁλοτελεῖ ἀτρεψίας ἔχων ἐστὶν (99), ὡς

μηδεμίαν αὐτῶ μεταβολὴν ἐγκωρεῖν, ἐποία ποτ' ἂν ᾖ. Ἀλλ' εἰ τὰς ἀξιωματικὰς ἰδέας περὶ Θεῶ, τῶ ὑπερέτατε τῶν ὄντων, ἰδέας ἔχειν ἐθέλοι, ῥᾶσα δὴπε συνήσει, ὡς οἱ ἐν αὐτῶ τὴν ἐνέργειαν, καθ' ἣν τι κατὰ τὸ ἐνεστὸς παρὰ γέται, τῆς αἰδίου καὶ ἀπλήρης καὶ ἀτρέπτου θελήσεως αὐτῶ, περὶ ἧς ἀνωτέρω διήλθομεν (45), ἀντιδιασέλλοντες, ἔχουσιν τινὰ πλάττεσιν, οἷαν ἐν ταῖς περὶ τῶ Θεῶ ἰδέαις ἐδαμῶς προσλαμβάνουσιν, ὡς τοιαύτην γε ἔσαν, οἷαν ἐν ταύταις εἶναι ἀδύνατον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'.

Περὶ Ἀληθείας τῶν ἰδεῶν ἃς ἐκ
ἀμέσως πορίζομεθα. ἐνθα καὶ
περὶ Ἐναργείας Ἡθικῆς.

§ 477. Ἐκ τῶν ἐπὶ τῶ ἀνωτέρω κεφαλαίῳ ἐκτεθειμένων, φανερόν, ὅτι ταῖς τῶν ἔξω τῆς ψυχῆς πραγμάτων ἀντιληπτικαῖς ἔσασιν ἰδέαις, τὸ ἐναργὲς ἐδαμῶς προσήκει, εἰ μή τις τὸν Θεὸν αὐτὸν ἐξαιροῖη, καὶ τινὰ γενικῶς ταῖς αὐτοῖς προσανήκοντα φύσεσιν, ὧν τὴν γινῶσιν ἢ ψυχῆς, ἑαυτῇ προσέχουσα ἀρύεσθαι πέφυκεν.

§ 478. Τ' ἄλλα πάντα, ἅτε δὴ τῆς ψυχῆς ἐκτὸς ὑπάρχοντα, ἐκ ἀμέσως ἐστὶ προσληπτά αὐτῇ, ἐδὲ γὰρ ἑαυτῇ τὸν λογισμὸν

ἐπιβεβήσῃ τὴν γνώσιν ὑπέρχεται· καὶ ἀμήχανον ἔρα, ἐξωτερικῶς τινὸς ἐπιβοηθήματος ἄνευ, τὰ τοιαῦτα ἐπιγνωθῆναι.

§ 479. Ἐτερον τοίνυν ἀληθείας Κριτήριον, παρὰ τὸ ἐκ τῆς ἐνεργείας, ἐπὶ τῶν ἡμῖν ζητητέον. Ἴνα γάρη, ἔπη παρείκοι, ὁμονύμως ἤπερ οἶοντε, τὸ Κριτήριον τῶ ἀληθῶς ἐκφέροιο, Ἐνάργειαν Ἠθικὴν προσαιεῖν ἔγνωσαν, τὸν τῆς ἀληθείας τῶν ιδεῶν, περὶ ὧν ἐνταῦθα ὁ λόγος, ἐλεγχον· διὸ καὶ πρὸς ἐκφυγὴν οἰασθῆν συγκύσεως, τῇ ἀπλῶς ἐναργεία, περὶ ἧς ἐν τῷ πρὸ τῆδε κεφαλαίῳ, τὴν προσηγορίαν τῆς Μαθηματικῆς ἐναργείας ἀπέδωκαν.

§ 480. Τῶν ἐκτὸς τῆς ψυχῆς ἔντων, διὰ τριῶν δὴ τῶν ὡς μέσων, αἱ ιδεαὶ τοῖς ἀνθρώποις διαπορθμεύονται. Αἰσθῆσει δηλονότι καὶ Μαρτυρίᾳ καὶ Ἀναλογίᾳ· καὶ τρεῖς ἔστι τῆς Ἠθικῆς ἐναργείας ὑποκαταβέβληνται οἶον θεμέλια.

§ 481. Τῶν ἐδὲν τῷ ὄντι καθ' αὐτό, καὶ ἐξ οἰκείας φύσεως τῶ ἀληθῶς Κριτήριον ἐστὶ καὶ κατὰ τῶτον δὴ τὸν λόγον, ἡ Ἠθικὴ ἐνάργεια διαφέρει τῆς Μαθηματικῆς, συμφωνῶσι δέπας, τῷ λόγῳ τῆς πειθῆς, ἢν ἑκατέρω εἰμποιεῖ.

§ 482. Πρὸς τὸ δι' αἰσθήσεως τὴν ιδεάν ἐπιγενέσθαι, ἐδὲν ἕτερον ἐπιζητεῖται, εἰ μὴ κινήσεις τις τῶν νεύρων τινὸς, ἐξ ἧς προσβολή τις

ἐπικοινωνεῖται τῷ μυελῷ τῆς ἐγκεφαλῆς. Τεθείσης τῆς τοιαύτης προσβολῆς, πάρεσιν ἢ ἰδέαι, καὶν τε τὸ διὰ ταύτης παριστάμενον, πράγματι παρῆς ἢ μή, καὶν τε καὶ μή. Διὸ ἐκ ἀναγκαιῶς διὰ τῶν αἰσθήσεων, ταῖς ἀληθεῖς τῶν πραγμάτων ιδέας καρπόμεθα.

§ 483. Περὶ δὲ τῆς ἐπὶ μαρτυρίας ἀνθρωπίνης σφριζομένης, ἀληθεῖς εἶναι τῆτο ἐξ ἀνάγκης δεῖν εἶναι, τίς ἂν διακρίναίτο;

§ 484. Ἐν δὲ τοῖς τῆς ἀναλογίας ἐποικδομημένοις συλλογισμοῖς, ἀπὸ τῶν παρατηρημένων τὰ μὴ παρατηρημένα, συμπεραίνειν εἰώθαμεν. Πάντες ὅσων ἂν ἀπόπειραν ἔχον, οἱ λίθοι βαρεῖς εἰσὶ τῆτέσιν ἄφροτοι εἰς γῆν αὐτόματα καταφέρονται. Ταυτὸ ἔν καὶ περὶ τῶν ἄλλων εἰσβάλλω, ὧν πείραν ἔδέποτε εἴληφα. Καί τοι, εἴ τις καθ' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα σκέψαιτο, ἐκ ἐξ ἀνάγκης συνάφειαν τινα πρὸς ἀλλήλας τυγχάνουσιν ἔχουσαι, αἱ τῶν διαφορῶντων λίθοι βαρυτέτες.

§ 485. Περὶ ταυτὶ τὰ τρία τῆς ἀληθεῖς κριτήρια παρατηρητέον, ὡς ἐπειδὴ ταῦτα ἐκ ἀφ' ἑαυτῶν, ἄλλοθεν δὲ ἐστὶ τοιαῦτα, διὰ τῆτο ἔδ' αἰεὶ εὐκόλως τὸ πισὸν ἔχειν καὶ βέβαιον, ἐπὶ παντός, ὃ ἂν τύχοι προκείμενον χώραν ἔχοντα. Διὸ καὶ παραφυλακτέον ἐπιμελῶς παντοίοις περὶ αὐτὰ τρόποις, μὴ λάθοιμεν τὸ ἠθικὸν τῆς ἐναργείας, καὶ ἐν οἷς ἔ πάρεσι, παρῆς σάγοντες. Καὶ ταύτη δὴ τῆς μαθηματικῆς πρὸς

φήν κατ' ἤθος ἐνάργεσαν τὸ διάφορον, τῆς καθ' αὐτήν, αἰείποτε ἐπιδήλις γινομένης (462).

§ 486. Πολλὴν τε καὶ ἀφθόνον ὁ ἀγαθὸς Θεὸς τοῖς ἀνθρώποις τῶν πραγμάτων παρέχετο τὴν δαψίλειαν, καὶ θέλωταί γε τέτοις αὐτὰς προκρῆθαι, εἰ μὴ ἂν ἐπὶ προσπάτῃ τῆς γῆς διατρίβωσιν. Ἄλλ' εἰ μὴ παρείησαν αὐτοῖς αἰαθήσεις, εἰ μὴ ἂν εἶχον γνῶσιν ὅλως τῶν τοσούτων οἱ ἀνθρώποι πραγμαμάτων, καὶ τῆς ἀπ' αὐτῶν ἡκέστης ἀφελείας, κομιδῇ ἂν ἀποσεροῦντο. Ἐνθεντοί, δῆλον ὅτι ταῖς αἰαθήσεσι τὰς ἀνθρώπους, ὁ τῶ πάντων Πρῦτανις κατεπλήτισεν, ἵνα ταύτους εἰς δοκιμασίαν τῆς διακρίσεως προκρῶμενοι τῶν πραγμάτων, αὐταῖς ἢ πισεύωσιν.

§ 487. Ἀντιπεριπίπτοι γὰρ ἂν ἐπιεικῶς ἑαυτῷ ἢ ὑπερτάτῃ Σοφίᾳ, εἰ τότε πράγματα, ἢ τὰ πρὸς τὴν τέτταν φέροντα χορηγήσασα γνῶσιντε καὶ κατάληπιν τοῖς ἀνθρώποις, αὐτὰς ἔπειτα ἐπιτρέπει ἐν αὐτοῖς ἢ περὶ αὐτὰ ἀθλίως ἐξαπατᾶσθαι, καὶ παρακρῆσθαι.

§ 488. Εἰσὶν ἄρα αἱ αἰαθήσεις Κριτήρια τῶ ἀληθῆς, ἐπεὶ τέτο ἔτως ἠυδόκησεν ὁ Θεός. κἀντεῦθεν ἡμῖν τὰ τῆς πληροφορίας ἀκέραια, δι' ἧς ὁμολογεῖν ταῖς διὰ τῶν αἰαθήσεων ἐπιθέσαις ἰδέαις, αὐτὰ τὰ παριστάμενα πράγματα ρεδιζάκτως παιζόμεθα.

§ 489. Τίνα δὲ τρόπον ἡμᾶς αἱ αἰαθήσεις, ἐπ' αὐτήν ἀγασί τῶν πραγμάτων τὴν γνῶσιν,

ἐκέτι καὶ αὐτὸ συμφανὲς ἡμῖν ἐσὶ καὶ κατὰ-
 δηλον. Ὑπὸ μακροχρονίᾳ χρήσεώς τε καὶ πείρας
 τῆς ἡμᾶς διαμανθάνειν ἐν τῷ ἐφεξῆς κεφαλαίῳ
 εἰσόμεθα, ἔνθα καὶ κῆνο διερμηνεύσομεν, ὅπως
 ἐπὶ παντὸς τῆς προκειμένης ἐπ' ἀκριβῆς διοριζέαν,
 τίποτε ἐξ ἐκάστων τῶν αἰδημάτων ἐσὶ τὸ συμ-
 βαῖνον, ὡς μηδεμίαν ἐδόλως ἀμφίγνωστον ὑπο-
 λείπεσθαι.

§ 490. Ἄνευ τῶν αἰδησεων, ὡς εἴρηται
 (486), ἐδεμία τῶν ὄντων δίδοται γνῶσις.
 Αὐτὰ γεμῆν μόναι ἐκ ἂν ἀποχεῶσαι εἰς τῆ-
 το γένοιτο. Οὐδεὶς ἀνθρώπων, ἅπαντα τὰ
 πρὸς τὸ ζῆν αὐτῷ ἀναγκαῖα, διὰ τῶν ἰδίων
 αἰδησεων θηράσοιτο ἂν. Ὑπὲρ ἀριθμὸν ἐσὶν
 ἐφ' οἷς τῆς παρὰ τῶν ἄλλων χρήζει διδασκα-
 λίας, καὶ εἰ μὴ τῆ τῶν ἀνθρώπων μαρτυρία
 ἐδὲ τὴν τυχεῶσαν παρέχοιτο πίσιν, πλείνων
 ἀνάγκη σέρεσθαι τῶν ὑπὸ Θεῶ κεχορηγημένων,
 μηδὲν ὄφελος ἐκ τέτων ἀρνούμενος, καὶ ἀθλίον
 τινα καὶ βραχυτελῆ βίον ἐπὶ τῆς γῆς διαζῆν.

§ 491. Ἐξ ὧν ἐπιφέρομεν, ὅτι καὶ τότε
 τῆς Θεῶ βελήσεως ἦν, τὴν παρὰ τῶν ἄλλων
 ἡμῖν μαρτυρία, ἀληθείας εἶναι κριτήριον, τῆ
 καὶ τοῖς ἀνθρώποις τὴν δύναμιν παραχόντος
 τῆ διορίζειν, τίνα τὰ ἐν τῷ μαρτυρῶντι ὑπάρ-
 χει ἐναπαιτέμενα, ὡς ἂν ἄξιός εἴη πίσεως.

§ 492. Τελευταῖον εἴρηται, ὅτι καὶ αἱ κρί-
 σεις αἱ τῆ ἀναλογίας ἐπερειδόμενα, ἐπὶ τὴν
 τῶν ὄντων γνῶσιν παραπλησίως ἡμᾶς ποδηγῶ-

σι· τὸ δὲ φερόν τῶν συμπερασμάτων κἀνταῦθα, ἐκ τῆς αὐτῆς ἀρχῆς, τῆς τῆ Θεῶ δηλονότι βεβλήσεως ἀρνούμεθα. Ἄυτός γάρ ἔτω κατέστησε τὸν ἄνθρωπον, καὶ ἐν ταύταις ἐθετο περιστάσεσιν, ὡσεὶ ἀθλίως τε καὶ βραχυτελῶς τὸν ἐπὶ γῆς ἔλκειν βίον, εἰ μὴ ὡς ἀληθεῖς ἐκδέχοιτο τὰς ιδέας, ὡς πορίζεται, ἐν ᾧ τοῖς μήπω δεδοκιμασμένοις αὐτᾶ, τὰς διαθέσεις ἀπονέμει καὶ τὰ παθῆ, ἅττα ἐπὶ τῆς τῶν παραπλησίων ἐρεῦνης διὰ πείρας αἰεκάλυψε φθάσας.

§ 493. Τίς τὸ δηλητήριον ἀπὸ τῆ εἰς τροφήν λυσιτελεῖς καὶ χρησίμους, διασειλλαι ἂν ἔχοι, ἄνευ τῆς ἀναλογίας; τίς τὸν ἐν ᾧ ἐστὶ τόπον τολμήσειε καταλιπεῖν; ὑπὲρ ἀριθμὸν εἰσὶν οἱ κίνδυνοι, ἔς ἐκκλίνειν ἄλλως τοῖς ἀνθρώποις εἴη ἀδύνατον.

§ 494. Ἐπιφέρομεν τοίνυν ἐκ τῶνδε ἀπάντων, ὡς ἡ αἰθῆσις, καὶ ἡ παρὰ τῶν ἄλλων μαρτυρία, καὶ τὸ τῆς ἀναλογίας ἰχυρὰ ὑπόκειται Ἡθικῆς ἐναργείας θεμέλια. Ἀλλὰ γὰρ ἐν μέρει τέτων ἕκαστον ἀντιθεωρητέον, εἰς ἀποφυγὴν ἰασθῆν ἀπάτης, ἢ τις ἂν ἐκ τέτων αὐτῶν ἐμποιεῖσθαι δύναιτο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄.

Περὶ τῶν αἰδήσεων, τῶν πρώτων δη-
λαδὴ τῆς Ἠθικῆς Ἐναργείας
Θεμελίς.

§ 495. Τῶν πρώτων αἰδήσεις, ἐπὶ τὴν
τῶν ὄντων ἡμῶν γνώσιν χειραγωγῶσιν, ἕκαστος
εἰς εἰς ἀνακαλύπτειν εἶναι εἰρηται (489). Δῆλον
δὲ τῶν αἰδήσεων, αὐτῶν ἕκαστην ἐν μέρει φιλο-
κρινήσασιν σαφὲς γὰρ ἔστι σκοπήσασιν ἀκρι-
βῶς, ὡς ἕκαστος ἀνευ πείρας πολυχρονίας, καὶ διὰ
τῆς τῶν ἐκ διαφόρων αἰδήσεων ἐμπαισμένων
ἡμῶν ιδεῶν παραθέσεως, τὴν τῶν πρώτων σω-
μάτων διορίσασιν τὴν ποριζόμεθα ἔστιν, ἐπειδὴν ἡμῶν
ἐπιδρῶσιν τοῖς αἰδητησίαις. Ἡ δ' αὐτὴ αὐτὴ ἐκα-
στησῶν τῶν αἰδήσεων διάσκεψις τε καὶ βάσανος,
περὶ τὴν αὐτῶν χρῆσιν περιεσκεμμένους ἡμῶν
καὶ προσεκτικῶς ἀπεργάσεται.

§ 496. Ὁράσει τε καὶ ἀφῆ, τὰς τε τῶν
χρημάτων ιδέας, καὶ τὰς τῆς θέσεως τῶν σω-
μάτων ποριζόμεθα. Διὰ δὲ τῶν λοιπῶν αἰδή-
σεων, ἕτερον ἄλλα ἴδια ἀνακαλύπτομεν ἐν τοῖς
σώμασιν, ἃ ὀράσει μὲν καὶ ἀφῆ ἕκαστος ληπ-
τά, ποικίλεις δὲ χρῆσεις ἐκείνων καὶ ὠφελείας
ἡμῶν περιγινόμενας παραδηλοῖ. Πολλὰκις ἔνδι
ἀκοῆς καὶ γούσεως καὶ ὀσφρήσεως, διαφέρειν
ἀλλήλων συορῶμεν, ἄλλα δὲ ἀφῆς καὶ ὀράσεως
ἕκαστος ἄν συορῶμεν.

§ 497. Ἄφῃ τῶν σωμάτων ἀντιλαμβάνε-
μεθα, μέλει τινὶ τῶν ἐπὶ τῷ ἡμετέρῳ σώμα-
τος αὐτῶν ἐπιθίγοντες, καὶ καθάπερ βίβανον
τῇ προσεφαιρμύσει ποιούμενοι τῇ γὰρ ἐπαφῇ
κινεῖται τινὰ τῶν νεύρων, τῶν ἀπανταχῶς ἀλλε-
τῆς ἐπιφανείας τῷ δέματος ἡμῖν προτεινομένων.

§ 498. Ἡ δ' αἰσθησις αὕτη ἐν ἀνδρῶσι δακ-
τύλων, ἐνθα πολλά τῶν νεύρων κλονάριαι ἀπο-
περατῶται, ἐστὶν ὀξύτεραι.

§ 499. Ἡ γὰρ ἀφῆ, ἐν σώματι εὐεκτῶντι,
τὴν ἐφάρμοσιν γνωρίζει τῷ ἐκτὸς σώματος, καὶ
πλέον ἔδεν. Ἐπιχορηγεῖ δὲ ἡμῖν, καὶ τὴν ιδέαν
τῆς τῶν σωμάτων ἐνσάσεως. Διὰ δὲ πείρας
ἐκ γένων, ἐπιχειρῶντες τοῖς σώμασιν οἷς καθο-
ρῶμεν, καὶ ἐπιψιφύοντες συνεχῶς, δύναμιν τινα
τῷ κρίνειν προσκτώμεθα διὰ μόνης ἀφῆς, καὶ
περὶ τῆς ἀνωμαλίας καὶ ἀνισότητος, τῆς κα-
τὰ τὴν ἐπιφάνειαν τῶν σωμάτων, καὶ μὴν καὶ
περὶ τῆς κατ' αὐτὴν τῷ σερεῶ ἀποπερατώσεως.
ἔθεν ἡμῖν ἢ τῷ χήματος ιδέα ἐγγίνεται, καί
τοι τὰ πολλά ἀτελεζέρα ἔτω τελέσσα.

§ 500. Διὰ τῆς αὐτῆς δὲ ταύτης αἰσθή-
σεως, καὶ πάσας ποριζόμεθα τὰς ιδέας, τὰς
ἐκ τῆς διαφερέσεως ἀντοχῆς καὶ ἐνσάσεως ἐπι-
φερομένας, οἷον τῆς σκληρότητος καὶ ἀντιτυ-
πίας, τῆς ἀπαλότητος, τῆς ὑγρότητος κξ:

§ 501. Διὰ πείρας δὲ ἔτι προπροριζόμεθα
δύναμιν καὶ ἕτερά ἄττα περὶ τῶν σωμάτων ἀφῆ
διορίζειν. Σπανίως ἀλλ' ἐν διὰ τῆσδε μόνης τῆς

αἰδήσεως, τὰ σώματα διαβασανίζοντες, ἔ πάνυ
 τι ἐν τῇ τριαδῇ βασάνῃ προσεθίζομεθα· ἐν-
 θεντοί, καὶ μὴ ὑπόντων σαμάτων γνωσιμωτά-
 των, καὶ πυκνά διαψηλαφιδέντωι, τῇ ἀφῆ
 μινῃ πιεύειν ἔχρη, εἰ μήτε τυχόν διὰ μακ-
 ρῆ τις εἴη τυφλάττων.

§ 502. Τῇ ὁράσει τῆς ἀφῆς συνεπιζευγυ-
 μῆνης, μόλις ἐν αἰσ παρσιφρήσειε ταῖς ιδέαις
 ἀπάτη, καὶ διὰ ἀφῆς πορίζομεθα, μῖνον εἰ τῇ
 δευτῇ προσοχῇ χρησαίμεθα.

§ 503. Τῇ Ὀψει, πλέον ἢ διὰ τῶν ἄλλων
 αἰδήσεων, ὡς πλεῖστα τῶν σωμάτων διαγνω-
 ρίζομεν Ἄλλα καὶ πρὸς αὐτὸ τέτο πολλῆς
 ὁραμεθα τῆς πείρας, καθ' ἣν, συμφέρε καὶ
 διαψηλαφῶν πολλαίς τὰ τῇ ὁράσει καθυπο-
 βαλλόμενα.

§ 504. Ἡ τῆ ὁρατῆ ὄψις, τῆ ὀφθαλμῆ
 ἐξῆμένος ἔχοντος, τὴν ἐν τῷ πυθμένι ἐξε-
 λέγχει εἰκόνα, ἣν κατὰ πάντα τὰ σημεῖα αἰ
 ἀκτίνες διαζωγραφοῦσιν, αἰ ἐν διαστάσει μὲν προ-
 σίπτουσαι τῷ ὀφθαλμῷ, ἀνακλάσει δὲ τῇ κατ'
 αὐτὸν, εἰς σημεῖα κατὰ τὴν διαγραφομένην
 εἰκόνα συμπίπτουσαι.

§ 505. Ἡρτηται δὲ τὸ αἰθῆμα ἐκ τῆς τῆ
 ὀπτικῆς νεύρα κινήσεως, ἔ ἴνες οἱ λεπτότατοι,
 τῆ βάθους ἄχρι τῆ ὀφθαλμῆ διαδιδόμενοι,
 κἀνταῦτα προσεφαρμοζόμενοι, ὑπὸ τῶν κατὰ
 σημεῖον συνισθῶν ἀκτίνων διατίθενται, ἐν ὧ

καὶ ἡ ψυχὴ ἅμα τῷ κινεμένῳ σημείῳ πορίζεται τὴν ἀντίληψιν.

§ 506. Ἐκ παντός σημείον τῶν ἐπὶ τῷ ὄρατῷ, προΐασιν αἱ ἀκτῖνες διέχουσαι, τέως δὲ ἐπὶ τῷ ὀφθαλμῷ συνελθούσας, τὸ εἰρημένον σημείον γράφουσι, καὶ τῶτο ἡ ψυχὴ καθορᾷ. Τῷ δὲ δὴ σημείῳ ἐπὶ τῆς αὐτῆς εὐθείας, τῆς ἐσθ' ἐπὶ τὸν ὀφθαλμὸν διατεινέσης, κειμένη, ἢ εἰκὼν ἢ αὐτὴ ἔσται, καὶ ἐν τῷ αὐτῷ τῷ ὀφθαλμῷ κείσεται, ὅπως ἂν ἔχον ἢ τὸ σημείον ἀποστάσεως κατὰ το μᾶλλον καὶ ἔλαττον ὡσεὶ ὅσον ἐξ αὐτῆς τῆς εἰκόνας, εἴδεν ἂν ἔχει ἡ ψυχὴ περὶ τῆς ἀποστάσεως τῷ ὄρατῷ διορίσασθαι.

§ 507. Ἀλλὰ γὰρ δίδοται τις τῷ ὀφθαλμῷ, ἢ τῶν ὀφθαλμῶν (εἰάν δι ἀμφοῖν ὀρώμεν) κατὰ γε τὴν θέσιν μεταβολῆ, ἐν ᾗ μεταβάλλει ἢ τῷ ὄρατῷ σημείον ἀπίσασιν.

§ 508. Δια τῶτο ἀφῆ τὰ ὄρατὰ ἀνακρίνοντες, καὶ κατὰ διαφορέσας τὰς ἀποστάσεις, καὶ ἐν διαφέρεσι τοῖς τρόποις ταῦτα παρατηροῦντες, ἐπειδὴ μηδεμίαν αὐτοῖς τροπὴν ἐν τῷ ἴσμεν ἐπισυμβαίνουσαν, ἐκ μακροῦ τέως τῷ ἔθους, δύναμιν τινα προσκτάμεθα, τῷ καὶ περὶ τῆς τῶν σωμάτων κρίνειν ἀποστάσεως.

§ 509. Πάντες δὲ ἄνθρωποι τετὶ τεχνιτεύουσιν. Ἀνάγκη ἕκαστον ἐκ βρέφους ἐπειγασθαι εἰς, ταῖς τῶν ὀρωμένων σημείων διαφορέσασιν προσέχειν ἀποστάσεσιν ἐφ' οἷς δὴ ἔσται πείθεται ἕκαστος, ὡς ἡ φύσις τῶν τοιούτων ὑπῆρξε καθηγεμῶν καὶ διδάσκαλος.